

Hans-Gösta Pehrsson, här som SS-Untersturm-führer vid Narva 1944, var den högst dekorerade svensken i Waffen-SS, med bland annat järnkorset, närstridsmärket i silver och sårademärket i silver. Pehrsson befordrades också till Hauptsturmführer. Han överlevde kriget och dog 1974 (se nästa uppslag).

Haupt-sturmführer Hans-Gösta Pehrsson, en av SVENSKARNA I HITLERS WAFFEN-SS

□ Trots Sveriges neutralitet har under 1900-talet tusentals svenskar deltagit i olika frivilligförband vid konflikter utomlands. Exempel på det är Svenska brigaden under finska inbördeskriget 1918, svenska frivilligförband i Estland 1919, Internationella brigaden under spanska inbördeskriget 1936, Svenska frivilligkåren i finska vinterkriget 1939–40, Hangöbataljonen 1941 och Svenska frivilligkompaniet i Finland 1942–1944.

Över dessa frivilliginsatser har det rests minnesmärken och skrivits många böcker. Efter en grupp svenska frivilliga under andra världskriget letar man dock förgäves. De stred för en förlorad sak i Hitlers elitdivisioner ur Waffen-SS.

Ingen talar om dem i dag och själva tiger de överlevande helst med sitt förflutna. Det är en historia om politisk fanatism, idealitet och personliga tragedier. En berättelse om vanliga människor i en ovanlig tid. Som drogs in i en sak som många knappt förstod och ännu mindre kunde kontrollera.

Många utländska frivilliga

Efter de framgångsrika fälttågen 1940 behärskade Hitler-Tyskland stora delar av Väst- och Nordeuropa. Himmler och hans politiska elitorden SS hade redan före krigsutbrottet haft ett gott öga till dessa länder. Orsakerna var flera, bl a Himmlers romantiska passion för det »nordiskt-germanska» folkinslaget och SS-ledningens planer på ett storgermanskt rike under tysk ledning, baserat på teorin om den germanska rasens historiska mission.

SS ville också skaffa sig politiskt inflytande i de ockuperade länderna i konkurrens med andra nazistorganisationer. Ett av sätten blev rekryteringen av frivilliga från i första hand Norge, Danmark, Holland och den flamländska delen av Belgien till SS' egna militära förband, det s k *Waffen-SS*.

Under Hitlers krig mot Sovjetunionen

Hans-Göran Pehrsson tillhör »de glömdas armé». Över honom och hans kamrater reses inga minnesmärken. De svor trohetsed till Hitler och tjänstgjorde som frivilliga i Waffen-SS, den militära grenen av Himmlers elitorden.

Det var närmare 200 svenskar som gick ut i kriget på Hitlers sida. Deras motiv var många, från nazistisk övertygelse till ren äventyrlusta. 30–40 svenskar stupade för en förlorad sak under striderna 1941–45. De som överlevde är i dag bland annat läkare, jurister, arbetare, tjänstemän eller pensionärer. De flesta tiger om sitt förflutna. Men Ingvar Somberg talar öppet i ❧ om sina upplevelser.

40 år efter Tysklands kapitulering inleder ❧ en serie om andra världskriget med berättelsen om svenskarna i Waffen-SS.

AV LENNART WESTBERG

40 ÅR EFTER KRIGET

Artikelförfattaren Lennart Westberg, 30-årig polisman i Stockholm, har under tio år på fritiden forskat om de svenska frivilliga i Waffen-SS, intervjuat och brevväxlat med de överlevande om deras krigsupplevelser.

❧ Jag har alltid varit intresserad av tysk historia och fick av en ren slump reda på att många svenskar tjänstgjorde i Waffen-SS. Jag fick tillstånd att ta del av hemligstämplat material i bland annat UD:s och polisens arkiv och i arkivet efter SS i Västberlin. Med tiden har jag fått förståelse för hur slumpen förändrar livsöden. Och att man bör vara försiktig med att i dag fördöma till exempel de svenskar som anmälde sig till tysk krigstjänst. Vissa saker måste förstås mot bakgrund av den tidsanda som då rådde.

tjänstgjorde i Waffen-SS bl a 6 000 norrmän, 7 000 danskar, 10 000 fransmän, 1 500 finländare, 25 000 holländare, 700 schweizare, 15 000 belgare (varav 9 000 flamländare) och 180 svenskar.

Alla hade sina skäl att slåss för Hitler mot Stalin. Men 1945 drunknade alla illusioner i ett blodigt kaos.

Till SS via Oslo

Den 22 juni 1941 gick Tyskland till anfall mot Sovjetunionen. De tyska divisionerna bröt snabbt igenom de ryska försvarslinjerna och strömmade in i Vitryssland, Baltikum och Ukraina. Under antikommunistiska fanfarer proklamerades det tyska fälttåget som »ett korståg mot bolsjevismen». De inledande, fantastiska framgångarna fick många frivilliga från Västeuropa och Skandinavien att anmäla sig till elitdivisionerna ur Waffen-SS.

Svenska UD översköldes sommaren 1941 med anbud att sluta upp på Tysklands sida mot Sovjet. En svensk välvillig hållning skulle löna sig vid krigets slut.

Tysklands chefsförhandlare, envoyén Schnurre, tog den 4 juli 1941 i ett samtal med svenske utrikesministern Günther även upp tyska regeringens önskan om svenska frivilliga till tyska krigsmakten. Günther avböjde dock önskemålen och meddelade att svenska frivilliga bara kunde komma i fråga på den finsk-ryska fronten.

Även en cirkulärskrivelse från arméstaben till svenska officerare att tjänstgöra som truppbefäl på östfronten blev svalt bemött. Idén förkastades även av tyska UD och Hitler personligen, som föraktfullt nämnde Sverige och Schweiz som »nationer på permission» utan förståelse för den germanska idén och »ödeskampen i öster».

Himmler och SS gav dock inte upp så lätt. Även om SS inte bedrev någon öppen propaganda för Waffen-SS i Sverige, höll man rekryteringskontoren i Oslo, Helsingfors och Köpenhamn öppna för Vänd

Nazister, missanpassade och äventyrare

Forts svenska frivilliga. Något förbud mot att tjänstgöra i utländsk krigsmakt fanns inte i Sverige (i motsats till exempelvis Schweiz). De flesta svenska frivilliga för därför över gränsen till Norge och anmälde sig hos Waffen-SS i Oslo.

Efter militär grundutbildning i Sennheim, Graz och Klagenfurt sändes de frivilliga till frontförbanden i öster. Mellan 1941 och 1943 tjänstgjorde de flesta svenskar, 30–40 man, i SS-pansargrenadjärdivisionen »Wiking». 15–20 svenskar stupade under de våldsamma striderna i Ukraina, Kaukasus och vid utbrytningen i Tsjerkassy 1944, då divisionen förlorade hälften av sitt manskap. Av till exempel en skyttegrupp på fem svenskar i SS-regementet »Germania» överlevde endast en kriget. Han dekorerades med järnkorset under striderna om Charkow 1943 och är i dag läkare i en mellansvensk stad.

En ed för Hitler

I Tyskland svor svenskarna att strida för Hitler mot kommunismen in i döden. Man fick försäkringar om att eden bara gällde tyska östfronten och att man aldrig skulle sättas in mot de västallierade eller mot Sverige vid en eventuell konflikt med Tyskland.

Under grundutbildningen i Waffen-SS blev de utländska frivilliga ofta utsatta för en psykologisk behandling av de tyska trupputbildarna. Straffexercis och pennalism gjorde flera svenskar desillusionerade. Ett 20-tal man lyckades därför bli avmönstrade eller deserterade från sina förband.

Militärt hade de svenska frivilliga naturligtvis bara en symbolisk betydelse. Kvaliteten på den militära insatsen i fält var av allt att döma något ojämn. Flera svenskar var utan tvekan skickliga soldater, blev uttagna till befälsutbildning och befordrades snabbt till plutons- och till och med kompanichefer i Waffen-SS. Ett flertal svenska meniga blev även dekorerade för tapperhet i fält.

Däremot är det omvittnat att stridsmoralen i den svenska plutonen i SS-divisionen »Nordland» tidvis var mycket låg efter de hårda striderna vid Narva 1944 och efter evakueringen från Kurland 1945.

Idealister eller legoknektar?

Varför anmälde man sig till Waffen-SS? Orsakerna är lika många som antalet frivilliga. Om man granskar SS' eget personalarkiv och polisförhör med de överlevande kan man urskilja tre jämstarka grupper:

Först de organiserade svenska nazisterna (ett 70-tal tillhörde Lindholmörrelsen), som var politiskt medvetna och ville göra en insats för Hitler-Tyskland.

En annan grupp var de svenskar som

Sex svenska officerare i tyska Waffen-SS vid fronten i Narva maj 1944. Av dessa lever tre i dag fortfarande. Från vänster: Untersturmführer B (krigsreporter), Untersturmführer Hans-Caspar Krueger (krigsreporter), Obersturmführer Hans-Gösta Pehrsson, Untersturmführer G E, Untersturmführer Carl S (krigsreporter) och Standartenoberjunker Torkel Tillmann (stupad i Frankrike i juni 1944 kort därpå). Fotot taget vid Pehrssons kompaniexpedition utanför Narva, av löjtnanten i Waffen-SS Rune Ahlgren, som stupade hösten 1944.

H Befordrad, särad och revoltör

Hans-Gösta Pehrsson — från Karlskrona — blev den svenske krigsfrivillige som avancerade längst i Waffen-SS.

Vid krigsutbrottet 1939 hade han en välbetald anställning vid en större kemisk firma i Köpenhamn. Genom tidigare sympatier för svensk och dansk nationalsocialism anmälde han sig som frivillig i tyska krigsmakten när Hitler marscherade in i Sovjetunionen sommaren 1941.

Under striderna vid Leningrad 1942 blev han underofficer i ett stridsförband tillhörande Waffen-SS och chef för en kulsprutepluton. Med sin militära begåvning blev han 1942 uttagen till Waffen-SS' krigsskola i

Bayern. 1943 befordrades han till SS-Untersturmführer (löjtnant) och plutonchef i 11:e SS-pansargrenadjärdivisionen »Nordland», som bland annat bestod av skandinaviska frivilliga.

Pehrsson deltog med andra svenska frivilliga i de hårda striderna 1944 i Baltikum, där ryssarna inlett en storoffensiv i början på året. Vid Narva i Estland blev han chef för ett kompani pansarvagnar och upplevde den tyska reträtten ur Estland och de ryska offensiverna i Baltikum vid Dorpat, Riga, Dünaburg och Preekuln sommaren och hösten 1944.

Vid ett tyskt motanfall i Kurland oktober 1944 utlånades nästan Pehrssons kompani och i januari 1945 evakuerades resterna av SS-divisionen »Nordland» sjövägen till Stettin i Pommern där förbandet fick förstärkningar och ny materiel.

Krigsslutet var nu nära och i april 1945

på fädernet eller mödernet härstamma-
de från Tyskland med en åtföljande pro-
tysk orientering.

Till slut fanns de som av rent person-
liga orsaker – till exempel ekonomiska
eller familjära – ville lämna Sverige
(däribland rena äventyrare, kriminellt
belastade eller socialt missanpassade).

Frivilliga med militär bakgrund hade
ofta blivit fascinerade av den tyska
krigsmaktens tekniskt höga nivå och de
tyska militära framgångarna. Bland
alla grupper fanns också ett flertal fri-
villiga från Finland, som »ville passa på Vänd

Från Haparanda till Kaukasus

Patrik Mineur från Haparanda var 25 år när
han stupade under den ryska offensiven vid
Warszawa hösten 1944. Hans bror hade
varit frivillig i Finland och stupade under
Vinterkriget 1940. Påverkad av broderns
öde men även på grund av äventyrlystnad
och nazistisk övertygelse anmälde sig Pat-
rik Mineur till Waffen-SS.

Som 24-åring kom han 1943 ut till den
ryska fronten i Kaukasus vid SS-divisionen
»Wiking» och var med om de hårda stri-
derna i Ukraina, Vitryssland och Polen
1943 och 1944. Förutom Patrik stupade
även 15–20 andra svenskar i SS-divisionen
»Wiking» i Ryssland.

inneslöts SS-divisionen »Nordland» i Berlin
där den förintades vid ryssarnas erövring av
staden.

Revolt mot Hitler

Strax före kapituleringen i Berlin blev
Pehrsson befordrad till SS-Hauptsturm-
führer (kapten) och underrättelseofficer i
divisionen »Nordlands» stab.

Han deltog även i en i dag okänd revolt
bland officerare i Waffen-SS mot Hitler.
Chefen för SS-divisionen »Nordland», ge-
neralmajor Ziegler, försökte i april 1945
rädda sitt förband ur den meningslösa slut-
striden om Hitlers rikskansli i Berlin.
Ziegler blev dock avsatt i väntan på krigs-
rätt. Pehrsson undgick med knapp nöd att
samtidigt bli arkebuserad.

Vid förhör med svenska polisen berätta-
de Pehrsson senare hur SS-trupperna i Ber-
lin alltmer desillusionerats genom Gesta-

pos ståndrätter mot dem som ville kapitu-
lera.

Under ett utbrytningsförsök ur Berlin
blev Pehrssons pansarvagn sönderskjuten
av ryska stridsvagnar och han själv tillfånga-
tagen av ryssarna den 2 maj 1945. Han
hamnade på ett ryskt fältlasarett men lyc-
kades rymma tillsammans med en annan
överlevande svensk. Efter en äventyrlig
flykt nådde de Sverige via Danmark i juni
1945. Pehrsson blev efter kriget affärsman i
Stockholm och avled 1974.

Pehrsson fick goda vitsord av sina tyska
överordnade som en duktig kompanichef.
Han var även omtyckt av sina underordna-
de och var av allt att döma en mänskligt
sympatisk person befriad från politisk fana-
tism.

Som exempel kan nämnas att Pehrsson
snart insåg att kriget var förlorat för Tysk-
land. Eftersom han berördes illa av kom-

paniets svåra förluster under 1944 hjälpte
han flera unga svenskar och estlandssvens-
kar hem till Sverige i stället för att skicka
dem till en säker död vid fronten. Han tog
till och med risken att hjälpa frivilliga att
desertera och med båt fly till Sverige.

»De frivilliga förråddes»

Efter kriget blev Pehrsson ofta deprime-
rad när han blev påmind om de svenskar
som stupade på östfronten. Även om han
aldrig ångrade att han stridit mot Sovjet för
Tyskland ansåg han att de utländska frivilli-
ga förråddes av de tyska nazisternas massför-
brytelser. Han förnekade aldrig de dåd som
begåtts av andra enheter ur SS men ansåg
att de utländska frivilliga i Waffen-SS orätt-
vist beskylldes för att ha deltagit i dessa.

Pehrsson reagerade även mot att svens-
karna i Waffen-SS efter kriget kollektivt
stämplades som fanatiska nazister. □

Vad visste de om folkmordet?

Forts medan ryssen fortfarande var lovlig». Avskyn mot Sovjetkommunismen efter annekteringen av Baltikum och det ryska överfallet på Finland 1939 var en viktig orsak.

Visste man om att man tjänade en regim som bedrev folkmord? Knappast. De hårda striderna på östfronten absorberade allt och alla. De flesta svenskar i Waffen-SS hade underordnade tjänstegrader och ingick i rena fältförband utan någon kontakt med SS' speciella likvidationskommandon eller förintelsläger.

En del svenskar måste rimligen ha hört eller sett något av vad som skedde. Om de samtidigt förstod de gigantiska proportionerna på de förbrytelser som begicks är tveksamt. Det finns heller inga bevis för att svenska SS-frivilliga själva deltog i till exempel likvidationer av tyska eller ryska judar. Senare forskning har även visat att SS-divisionerna »Nordland» och »Wiking» inte var delaktiga i några krigsförbrytelser.

Landsförrädare?

Var de svenska Tysklandsfrivilliga fosterlandsförrädare? Ett hårt ord som bör användas med försiktighet. En handfull svenskar gick ärenden åt det tyska spionaget och lämnade svenska politiska eller militära informationer åt tyskarna. Dessa svenskar är bara värda förakt.

Om andras motiv kan vi bara spekulera. De flesta frivilliga hade förmodligen ingen tanke på att skada Sverige genom sitt krigsdeltagande. Antikommunism mer än pronazism var möjligen den gemensamma nämnaren.

Att dessa svenskar ställde sina tjänster till den förväntade tyska »slutsegerens» förfogande står utom allt tvivel. Men kan vi lasta en 20-årig frivillig, med oklara politiska motiv, för att Adolf Hitler gick och mumlade i sitt högkvarter om att »lusstaterna» Sverige och Schweiz inte hade något berättigande i hans storgermanska rike utan i bästa fall skulle bli vasallstater eller »germanska provinser» under Tyskland?

För Himmler gällde det även att få en kader av bl a svenska SS-frivilliga som kunde tjäna som en framtida »politisk elit» och som skulle svetsas samman i Waffen-SS' multinationella fältförband. Hösten 1943 skrev en svensk krigsreporter i tidningen »Den Svenske Folksozialisten»:

»Waffen-SS är en germansk frontsoldatorden, som i dag kämpar med fanatism för framtidens Europa. I Waffen-SS smider frontkamratskapet samman unga germaner till obrottslig gemenskap som framtidens politiska soldater. Så skapas under frontens eldstorm en armé av hårda män som kämpar sida vid sida, rygg mot rygg för de germanska folkens rätt till liv.

»Som en film där jag inte är med»

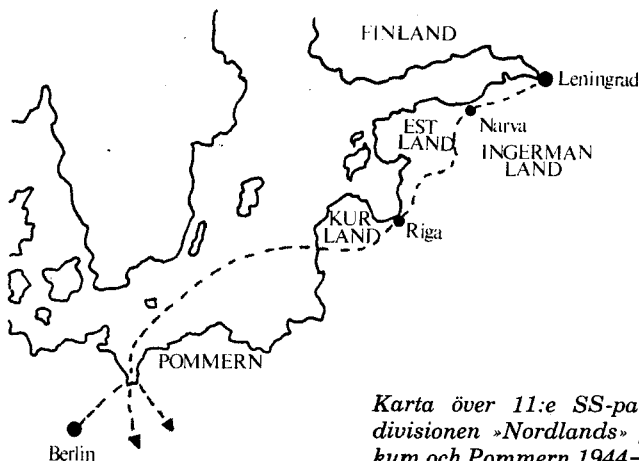
Vid krigsslutet fanns det inte längre plats för någon germansk heroism. De gamla elitdivisionerna ur Himmlers Waffen-SS var brända till slagg. De utländska frivilliga var lyckliga som överlevt infernot på östfronten när allt bråkade samman 1945. Man har beräknat att vid krigsslutet låg i bl a rysk jord kvar ca 70 000 utlänningar som stupade i tysk krigstjänst. Ytterligare 20 000 be-

traktas fortfarande som saknade.

Återkomsten till Sverige för de överlevande svenskarna blev i de flesta fall ganska odramatisk. De blev polisförhörda och ibland dömda för illegalt gränsöverskridande till Norge. Flera f d frivilliga har omvittnat den korrekta behandlingen av svensk kriminal- och säkerhetspolis.

Vissa kom aldrig över sina upplevelser under kriget och blev alkoholister och socialfall. Andra emigrerade till Spanien eller Sydamerika. Men de flesta återanpassade sig till det svenska samhället utan större problem. De är i dag allt mellan tingsdomare, industriarbetare, läkare, journalister, TV-män, egna företagare, tjänstemän och pensionärer.

En före detta frivillig säger att han i dag får en känsla av överklighet när han tänker tillbaka på tiden i Waffen-SS: »Det är som att se en gammal film – men jag är inte längre med i den». □

Karta över 11:e SS-pansargrenadjär-divisionen »Nordlands» fälttåg i Baltikum och Pommern 1944–45.

Professors-son från Stockholm

Heino M från Stockholm var bara 18 år när han anmälde sig till Waffen-SS 1941. Han tillhörde inte någon svensk nazistorganisation men ville slåss mot Stalin när Tyskland förklarade Sovjet krig.

Heino blev svårt sårad i Ryssland 1942 och kom efter lasarettvistelse och offi-

cersskolan i Bad Tölz till SS-divisionen »Nordland» i Baltikum 1944 som löjtnant och plutonchef. Han var med om de hårda striderna i Kurland och Pommern 1944–45 tills han blev svårt sårad igen vid byn Vossberg i Pommern i mars 1945. Han kom efter olika äventyr till Sverige igen 1945 och var efter kriget verksam för internationella flygbolag. Han lever i dag i Spanien.

»Heino var bataljonens yngste officer. Mycket omtyckt grabb. En av de bästa plutoncheferna i Kurland och Pommern. Ett under att han överlevde den sista skadan. Ett granatsplitter hade satt sig i nackkotan, axeln var genomskjuten och benen genomslådda av splitter» berättar en av hans kamrater i dag.

Ingemar Somberg (inringad) i Waffen-SS. I dag pensionär i Junsele. Han har aldrig försökt dölja sitt förflutna. Nu berättar han i *Å* om krigsupplevelsena och de svåra åren efter hemkomsten.

– Jag var en vanlig frontsoldat, ingen doktor Mengele

□ För 40 år sedan var Ingemar Somberg frivillig soldat i Waffen-SS och vapentekniker i SS-pansargrenadjärdivisionen »Nordland» under striderna i Baltikum 1944. I dag är han 60 år, pensionär och bosatt i det fridfulla samhället Junsele i Ångermanland, sju mil norr om Sollefteå.

– För min del var bakgrunden bl a trista uppväxtförhållanden. Dessutom var jag mycket intresserad av vapenteknik. För att komma bort från Stockholm och få en vettig utbildning sökte jag mig 1943 till Skodaverken i Böhmen som praktikant. Där blev jag upplyst om att en aktiv frontinsats för Tyskland inte

skulle skada min karriär. Jag var inte politiskt engagerad men liksom många andra i min generation fascinerad av den tyska krigsmaktens höga tekniska standard. På så sätt kom jag till Waffen-SS och efter grundutbildning och ett kort mellanspel i SS-divisionen »Wiking» nere i Donets 1943 hamnade jag som vapentekniker i SS-pansargrenadjärdivisionen »Nordland» som i december 1943 transporterades upp till Leningrad-fronten med III. SS-pansarkåren.

I januari 1944 gick Röda armén till storoffensiv. Ingemar Somberg upplevde reträtten genom Ingermanland, de hårda striderna vid brohuvudet Narva

våren och sommaren 1944 och de tyska motoffensiverna vid Riga, Dünaburg och Dorpat, där han tjänstgjorde som frontsoldat, signalist och vapentekniker.

I augusti 1944 fick den pansarvagn han och två andra svenskar åkte i motorhaveri under ett ryskt anfall och de blev avskurna från sitt förband. De lyckades i hast kamouflera reparationsstället och efter tre natters färder bakom de ryska linjerna nådde de den estniska kusten vid Hapsal. Där lyckades Ingemar Somberg och hans kamrater fly från Estland till Finland i en gammal segelskuta.

– Strax efter kriget blev jag egen företagare som vapentekniker och verktygsmekaniker. Fram till 1957 var jag knuten till en schweizisk vapenfirma som bl a tillverkade luftvärnsinstrument. På 60-talet reste jag runt i både Väst- och Östeuropa och andra världsdelar som instruktör för verktygsslipning med industridiamanter.

– Sedan sysslade jag med tillverkning av radiostationer och mikrofoner tills jag 1975 flyttade upp till Junsele från Stockholm. Nu har jag överlätit firmen på min son och är lycklig pensionär sedan årsskiftet.

Försöker inte dölja

Många som tillhörde Waffen-SS blev automatiskt stämplade som fanatiska nazister och krigsförbrytare. Hur har du själv blivit bemött efter kriget?

– Jag har faktiskt sällan eller aldrig haft några tråkigheter privat eller i jobbet på grund av mitt förflutna i Waffen-SS. För att undvika allt skvaller bakom ryggen har jag konsekvent haft för vana att berätta om min bakgrund både för arbetsgivare och bekanta. Det har varit lätt eftersom jag var vanlig frontsoldat och aldrig deltog i några förbrytelser. Jag har därför kunnat se folk i ögonen.

– En av mina första arbetsgivare 1945 var för övrigt en dansk jude. Vi hade det bästa samarbete. En annan fabrik som jag arbetat för ägdes av en judinna, som kom till Sverige från Budapest med de vita bussarna. Vi är fortfarande de bästa vänner.

– Jag reste även privat och i tjänsten under många år i östblocket. Reaktionen från till exempel ryska företagskontakter var närmast positiv när de hörde att man varit med i Waffen-SS. De sa bara: »Utmärkt. En gammal SS-man kan man alltid lita på!» och beställde in mer Krim-champagne.

– Jag är sedan flera år gift med en polska, vars far blev tvångsrekryterad under kriget som rustningsarbetare i ett koncentrationsläger.

– Värst blev efter 1945 konfrontationen med förintelselägrens grymhet. *Vänd*

"Minnet av stupade kamrater plågar mig ännu"

Eftersom Himmler och andra enheter ur SS var ansvariga för dessa förbrytelser, har tyvärr även vi i de rena fältförbanden i Waffen-SS felaktigt anklagats för delaktighet i dessa brott. Det är en psykisk belastning som många före detta frivilliga haft och har svårt att klara av.

– Massmedias förenklade beskrivningar av SS har sällan klarlagt skillnaden mellan koncentrationslägren, Gestapo och Waffen-SS. Korkade och schablonmässiga TV-serier har heller inte bidragit till att skingra dimmorna. För folk i allmänhet är vi i Waffen-SS fortfarande en samling doktor Mengele som springer omkring och har förgiftat små tvillingar i Auschwitz.

– Inget kunde vara mer felaktigt. Fältdivisionerna i Waffen-SS hade inget med koncentrationslägren att göra – allra minst vi utländska frivilliga. För att undvika alla missförstånd, så fördömer även jag dessa vidriga förbrytelser.

– Den nazistiska övertygelsen var det också så och så med ute i fält. Vi svenskar var en mycket brokig samling. Jag minns att sekreteraren i det svenska nazistpartiet besökte oss svenskar ur SS-divisionen »Nordland» i Auerbach 1943 och ute vid Narva 1944. När han gjorde skillnad på partianslutna och icke-medlemmar och försökte tvångsin-skriva en del av oss i partiet, fick han en rejäl omgång stryk. Han gjorde för öv-

rigt en slät figur i fält och återvände snart till Berlin, varifrån han raskt sändes hem till Sverige.

»Det tog tid»

Många som varit med under senaste kriget i Europa, Korea och Vietnam har fått psykiska problem av sina krigsupplevelser. Hur kunde du själv anpassa dig till vardagslivet hemma i Sverige strax efter kriget?

– Det tog lång tid innan man hann ifatt sig själv. Efter så lång period av primitiva förhållanden i fält, kunde jag en tid inte sova i en vanlig säng. Den var helt enkelt för mjuk och varm. Jag sov på en ryamatta med telefonkatalogen som huvudkudde. Väckarklockan satte jag på ringning varannan timme bara för att uppleva njutningen av att kunna somna om. I fält var man ständigt utvakad, antingen satt man i en skramlande pansarvagn eller gick vakt. Den första tiden drömde jag ofta om de ryska attackbombarna.

– Däremot hemsöktes jag i sömnen aldrig av döda fiender från närstrider. Att man överlevde berodde på tur, snabbhet och reaktionsförmåga. Men våra motståndare hade haft sin chans i ärlig strid.

– Ett stort psykiskt problem var emellertid det 100-tal döda kamrater vi var med om att begrava i Baltikum. Det var slitsamt att ständigt få besked om

goda vänner som stupade. De nya vänner man fick stupade också ganska snart. Av ren självbevarelsesdrift undvek jag till slut att bli alltför god vän med någon.

– Än i dag har jag en odefinierbar skräck för vänskapsförhållanden, som lett till att jag blivit något av en ensamvarg. Jag har också oerhört svårt för begravningar. När en kompis dött och ska begravas i Junsele kyrka kan jag helt enkelt inte gå dit. Andra skräckbilder som gör mig fysiskt illamående är döda eller brända barn på TV eller film. Jag minns alltför väl från Estland hur mödrarna höll i sina sönderbrända barn efter artilleribeskjutning eller bombning- ar som drabbat civila.

– Självt har jag kanske klarat minnena från kriget bättre än en del andra. Bland annat tack vare mitt tekniska intresse och rätt omväxlande jobb. Sen har jag alltid varit intresserad av att gå i skog och mark. Jag är en flitig fjällvand- rare och tidigare om åren ledde jag en del studentexpeditioner till bland annat Grönland, Svartisen och Spetsbergen, avslutar Ingemar Somberg. □

Är det någon A-läsare som känner till mer om svenskarna i Waffen-SS? Kontakta gärna Lennart Westberg, Gamla Kyrkvägen 19, 182 33 Danderyd.

Torkel Tillmann i Waffen-SS i Narva 1944 (till höger) och under barndomen i Pommern på 20-talet (nedan).

Han stupade som krigsreporter i Normandie

Torkel Tillman från Närke stupade 27-årig den 26 juli 1944 vid Cheux i Frankrike tre veckor efter den allierade invasionen i Normandie. Han var då krigsreporter i 12:e SS-pansardivisionen »Hitler-Jugend». Den 52-årige polismannen Siegfried Goudendorff i Lübeck vet bakgrunden till detta livsöde:

»Mina farföräldrar hade ett hus vid Zingst i Pommern (nuvarande DDR). År 1921 läste min farfar en annons där man sökte ett fosterhem för en fyra-årig pojke från Sverige med svensk far och tysk mor. Det var Torkel Tillman, som kom att tillbringa 13 år som styvson hos mina farföräldrar tillsammans med sin syster Clara. Torkel återvände till Sverige 1934. Jag är själv född samma år och minns att Torkel besökte oss våren 1941 med sin tyska hustru. Han anmälde sig till Waffen-SS och stupade i Frankrike sommaren 1944.»

Enligt Tillmans bevarade personalpapper i Waffen-SS var han åren 1938–1942 stamanställd i svenska arméns signaltrupper. 1942 blev han även tysk medborgare men behöll också sitt svenska medborgarskap. Tillman blev 1943 uttagen till krigsskolan i Bad Tölz och var vid sin död löjtnant i Waffen-SS. Hans fru och dotter lever i dag i Västtyskland.